

Úvod

Stoupající význam nových informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) a jejich rostoucí vliv na ekonomiku a společnost zvýrazňuje potřebu tyto jevy statisticky zachycovat a analyzovat, provádět mezinárodní srovnání a poskytovat potřebné informace vládním orgánům, podnikatelským subjektům i široké veřejnosti.

Mobilní telefon, osobní počítač a internet významným způsobem změnily dnešní svět. Každým rokem dochází k dalšímu vylepšování možností, které nám tyto technologie nabízejí v oblasti komunikace, rychlosti a způsobu šíření informací. Avšak ne každý z nás má stejnou možnost připojit se k internetu, ne každý jej umí používat, a tak vzniká nerovný přístup mezi lidmi ke statku s názvem „internet“, tzv. digital divide, který jeho uživatele různými způsoby zvýhodňuje, například při hledání zaměstnání, spolupráci s úřady, ale také celkově v přístupu k informacím jakéhokoliv typu, a to v závislosti na socio-demografickém a ekonomickém postavení jednotlivců.

Český statistický úřad proto sleduje údaje o rozšíření vybraných informačních a komunikačních technologií v domácnostech a jejich využívání jednotlivci prostřednictvím samostatného ročního statistického zjišťování: „Výběrové šetření o informačních a komunikačních technologiích v domácnostech a jejich využívání jednotlivci (VŠIT)“. Pilotní šetření proběhlo v roce 2002.

Od roku 2006 je toto šetření prováděno pravidelně ve 2. čtvrtletí sledovaného roku ve všech zemích EU, a to jako povinné roční zjišťování na základě Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 808/2004 o statistice Společenství o informační společnosti a každoročních Nařízeních Komise (EU), kterými se provádí výše uvedené nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 808/2004. Východiskem pro toto šetření je modelový dotazník Eurostatu určený pro členské země EU, Island, Makedonii, Norsko, Srbsko a Turecko, díky čemuž umožňuje přinášet údaje srovnatelné s jednotlivými zeměmi EU.

Základní informace o šetření

Název šetření:

Výběrové šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci (VŠIT)

Typ šetření:

Šetření v domácnostech

Organizace šetření:

Výběrové šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci je samostatnou přílohou Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). Tento způsob šetření umožňuje propojení zjištěných ukazatelů o využívání ICT s demografickými a sociálními charakteristikami osob v jednotlivých domácnostech.

Technika šetření:

Osobní rozhovor tazatele s respondentem s využitím počítače (CAPI - Computer Assisted Personal Interviewing)

Základní soubor:

Populace ČR ve věku 16 a více let (8,8 mil. jednotlivců)
Všechny domácnosti (4,3 mil. domácností)

Výběrový soubor – způsob výběru jednotek:

1. stupeň výběru – znáhodněný, systematický výběr sčítacích obvodů s pravděpodobnostmi zahrnutí přímo úměrnými počtu trvale obydlených bytů, stratifikováno podle okresů. Oporou byl Registr sčítacích obvodů.

2. stupeň výběru – prostým náhodným výběrem bylo v každém vybraném sčítacím obvodu vybráno 6 trvale obydlených bytů, v nichž byli šetřeni všichni jednotlivci a všechny domácnosti.

Počet domácností a jednotlivců, kteří se zúčastnili šetření (odpověděli na položené otázky):

4 679 domácností, tj. 74 % z počtu domácností ve výběrovém souboru.

9 017 jednotlivců.

Období šetření:

2. čtvrtletí 2013

Referenční období:

Údaje za domácnosti: 2. čtvrtletí 2013

Údaje za jednotlivce: poslední 3 měsíce před šetřením (pokud není uvedeno jinak)

Vážení:

Byla použita poststratifikace na základě pohlaví, věku, kraje a zaměstnaneckého statusu.

Dotazník (sledované ukazatele):

Dotazník v roce 2013 tvořilo celkem 51 otázek, z nichž 8 otázek bylo určeno pro domácnosti a 43 otázek pro jednotlivce. Šetření bylo rozděleno do následujících oblastí:

Přístup domácností k vybraným informačním a komunikačním technologiím

- počítač, internet, vysokorychlostní internet
- technologie používaná pro připojení k internetu
- bariéry používání internetu v domácnostech

Přístup jednotlivců k vybraným informačním a komunikačním technologiím

- mobilní telefon a přenosný počítač
- osobní počítač (místo a frekvence jeho použití)
- internet (místo, frekvence a způsob připojení k internetu)

Činnosti prováděné jednotlivci prostřednictvím internetu

- komunikace (posílání e-mailů)
- účast v sociálních sítích
- vyhledávání informací (o zboží a službách, o cestování a ubytování, o zdraví atd.)
- v oblasti zábavy (čtení on-line zpráv a časopisů, přehrávání filmů, poslouchání rádia atd.)
- využívání vybraných služeb (internetové bankovníctví, stahování počítačových programů atd.)

Použití internetu k nakupování

- druh objednaného zboží/služby
- využívání slevových portálů
- země původu objednaného zboží/služby
- způsob platby za objednané zboží/službu

Použití internetu ve vztahu k veřejné správě (speciální modul v šetření za rok 2013)

- vyhledávání informací na webových stránkách úřadu
- způsob komunikace s úřady
- využití služeb Czech Pointu

Poznámka: Celý dotazník je součástí této publikace — viz str. 50

Technické poznámky k publikovaným údajům:

Publikace zahrnuje samostatné výsledky za hospodařící domácnosti a za jednotlivce - osoby 16leté a starší. Konstrukce hospodařící domácnosti je v duchu § 115 občanského zákoníku založena na prohlášení osob bydlících ve vybraném bytě, že spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Mezi 16leté osoby byly zahrnuty osoby, které tento věk dovršily ke konci roku 2012.

Demografické údaje (rodinný stav, vzdělání): údaje o bydlení a o současné finanční situaci domácností se zjišťovaly podle aktuálního stavu v okamžiku šetření.

Členění podle věku: údaje, které jsou publikovány v tabulkách, se vztahují – pokud není přímo uvedeno jinak – k věkové skupině 16 a více let.

Kategorie vzdělání je v grafech a tabulkách publikována za věkovou skupinu 25 a více let. Mezi jednotlivci ve věku 16-24 let je velmi mnoho studentů, kteří mají nízké nejvyšší dosažené vzdělání, ale ICT využívají velmi intenzivně. Nezapočítání věkové skupiny 16–24 let umožňuje přesnější posouzení vlivu vzdělání na využívání ICT technologií.

Student: za studenty jsou v tomto šetření považováni jednotlivci 16 let a starší, kteří studují a zároveň jsou ekonomicky neaktivní, tj. nemohou být klasifikováni ani jako zaměstnaní, ani jako nezaměstnaní.

Krajské srovnání: data pro krajské srovnání jsou v případě domácností počítána jako tříletý klouzavý průměr jelikož velikost výběrového souboru šetření VŠIT neumožňuje publikovat dostatečně reprezentativní údaje v členění podle krajů, tj. např. za rok 2012 je údaj v krajském členění vypočítán jako vážený aritmetický průměr z dat za roky 2011, 2012 a 2013.

Spolehlivost údajů: všeobecně v tabulkové části platí, že úhrny menší než 5 tisíc osob se považují za údaje s velmi nízkou spolehlivostí. Místo těchto údajů je v tabulkách tečka (.). V případě, že se daný jev (ukazatel) nezjišťoval (týká se především meziročního srovnání), je uveden „x“.

Mezinárodní srovnání: údaje pro mezinárodní srovnání se vztahují k roku 2012 a týkají se pouze věkové skupiny jednotlivců 16 až 74 let (a to i v případě ČR). Stejně tak v případě domácností se údaje, které Eurostat uvádí za české domácnosti, mírně liší od údajů, které za ČR publikuje ČSÚ. Rozdíl je způsoben tím, že Eurostat do údajů, které publikuje, zahrnuje pouze domácnosti, v nichž žije alespoň jedna osoba ve věku 16 až 74 let. ČSÚ standardně uvádí data za všechny domácnosti.

Poznámka: Údaje za rok 2013 budou v případě mezinárodního srovnání zveřejněny na webových stránkách ČSÚ v na jaře 2014

Použité symboly:

- x údaj se v daném roce nezjišťoval
- . údaj není k dispozici nebo je nespolehlivý

Definice a vysvětlivky k jednotlivým sledovaným ukazatelům

Domácnost s počítačem: zahrnuje všechny domácnosti, jež v době šetření uvedly, že alespoň jeden člen jejich domácnosti měl doma přístup k osobnímu počítači. Domácnost nemusí osobní počítač vlastnit, ale tento počítač by měl být funkční a fyzicky přítomný doma (služební počítač, půjčený od přátel atd.). V případě přenosného počítače, tento nemusí být doma stále — přes den, týden může být používán v práci, ve škole, ale na večer, víkend jej může domácnost používat doma.

Osobního počítač zahrnuje stolní počítač, přenosný počítač a kapesní počítač (počítač do dlaně):

Stolní počítač: klasický nepřenosný osobní počítač. Nejčastěji je umístěn na jednom místě a nepřenáší se.

Přenosný počítač: typ osobního počítače, který se dá bez problémů používat na různých místech. Dá se napojit na elektrickou síť, ale funguje i na baterie. Běžně používané názvy pro

přenosný počítač: notebook, netbook a laptop. Za přenosný počítač považujeme i tablet (přenosný počítač vybavený dotykovou obrazovkou).

Kapesní počítač: též palmtop nebo PDA je typem osobního počítače, který se vejde do dlaně. Je to miniaturní počítač s vlastním operačním systémem se schopností jednodušších aplikací (textový editor, databáze, organizér atd.).

Domácnost s internetem: zahrnuje všechny domácnosti, jež v době šetření uvedly, že alespoň jeden člen jejich domácnosti měl doma přístup k internetu. Nezáleží na typu používaného zařízení (stolní počítač, přenosný počítač, mobilní telefon, digitální televize, herní konzole nebo jiné zařízení) či způsobu připojení (ADSL, bezdrátové připojení, připojení přes rozvody kabelové televize, vytáčené připojení, mobilní připojení atd.).

Způsob připojení domácnosti k internetu: zahrnuje pouze typ připojení domácnosti jako takové dodávané poskytovatelem, a nikoli způsob případného sdílení tohoto připojení více počítači v rámci jedné domácnosti.

Nízkorychlostní připojení k internetu:

Dial-up (vytáčené připojení): dočasné připojení přes klasickou telefonní linku, pomocí modemu (zařízení umožňující přenos dat po telefonní lince). Nevýhodou tohoto připojení je nízká přenosová rychlost dat.

ISDN linka: digitální linka napojená na digitální komunikační síť, která je budována a rozvíjena především na základě stávající telefonní sítě. Místo modemu využívá ISDN adaptér a maximální přenosová rychlost je $2 \times 64 = 128$ kb/s..

Mobilní nízkorychlostní připojení: připojení k internetu přes mobilní síť GSM a jeho datové služby (konkrétně GPRS a EDGE, případně i HSCSD). Nezáleží přitom na tom, zda je toto připojení realizováno přes klasický mobilní telefon, datovou kartu do počítače, přes mobilní modem v podobě USB klíčenky či jiným způsobem. Stejně tak nezáleží na charakteru zařízení, které je tímto způsobem připojováno (stolní počítač, přenosný počítač apod.).

Vysokorychlostní připojení k internetu:

ADSL nebo jiné DSL technologie: Širokopásmový přístup k síti Internet pomocí technologie DSL (*Digital Subscriber Line*), které umožňuje širokopásmové připojení prostřednictvím kovového účastnického vedení (telefonní linky). V současnosti je nejčastěji využíváný typ ADSL, který se vyznačuje asymetrickým připojením, kdy je rychlost dat přenášených k uživateli (*download*) vyšší než rychlost dat odcházejících od uživatele (*upload*).

Připojení přes rozvody kabelové televize: vysokorychlostní trvalé připojení k internetu přes rozvody kabelové televize. Vysoká rychlost připojení (v Mb/s).

Bezdrátové připojení (Wi-Fi, WiMAX, satelitní): typ připojení k internetu, kdy se domácnost připojuje k internetu přes některou z bezdrátových technologií, vyjma mobilních technologií (jako je GPRS, EDGE a 3G/UMTS). Bezdrátové připojení musí být dodáváno poskytovatelem, a nikoli realizované vlastními silami uživatele.

Mobilní vysokorychlostní připojení: připojení k internetu přes 3G/UMTS mobilní síť. Nezáleží přitom na tom, zda je toto připojení realizováno přes klasický mobilní telefon, datovou kartu do počítače, přes mobilní modem v podobě USB klíčenky či jiným způsobem. Stejně tak nezáleží na charakteru zařízení, které je tímto způsobem připojováno (zda jde o stolní počítač, přenosný počítač apod.).

Optické připojení: připojení k internetu pomocí optických vláken, která přenášejí signály prostřednictvím světla. Vláknata jsou používána namísto kovových vodičů, neboť jsou signály přenášeny s menší ztrátou a vlákna jsou navíc imunní vůči elektromagnetickému rušení.

Jednotlivec: osoba 16 let a starší.

Jednotlivci používající mobilní telefon: za uživatele mobilního telefonu je považován jednotlivec, který v době šetření měl možnost použít mobilní telefon pro vlastní potřebu.

Jednotlivci používající osobní počítač/internet (uživatel osobního počítače/internetu): za uživatele osobního počítače/internetu je považován jednotlivec, který použil osobní počítač/internet alespoň jednou v posledních 3 měsících.

Použití počítače: zahrnuje použití jakéhokoliv soukromého, pracovního či půjčeného osobního počítače (stolní, přenosný, kapesní), a to kdekoliv (doma, v práci, ve škole, v knihovně) a z jakéhokoliv důvodu (soukromý, pracovní).

Použití internetu: jakákoliv aktivní činnost na internetu, např. prohlížení webových stránek, stahování souborů, používání e-mailů, z jakéhokoliv místa (domácnost, škola, práce atd.), pro jakýkoliv účel (soukromý, pracovní atd.), a to jak na počítačích (i přenosných), tak na mobilních telefonech, smartphonech, herních konzolích atd.

Internetové činnosti: sledovány jsou činnosti na internetu, kterým se respondent věnoval pro soukromé účely v posledních 3 měsících před šetřením. Pouze u nákupu přes internet a použití internetu ve vztahu k veřejné správě je referenčním obdobím posledních 12 měsíců před šetřením.

Účast v sociálních a profesních sítích:

Účast v sociálních sítích: zahrnuje například vystavování vlastních fotografií, aktivní účast v diskusních fórech či chatech, připojování se k zájmovým skupinám v rámci sítě, navazování kontaktů apod.

Účast v profesních sítích: profesní sítě jsou podobně jako sociální sítě on-line službou, která umožňuje svým uživatelům vytvořit si profil a navázat kontakt s jinými uživateli. Na rozdíl od sociálních sítí, jsou profesní sítě určeny pro sdílení informací týkajících se zaměstnání: profesní životopis apod.

Použití internetu v oblasti vyhledávání informací:

Vyhledávání informací o zboží a službách: respondent si například pomocí internetového vyhledávače hledal informace o zboží a službách. Vyhledávač je služba umožňující hledání informací na internetu.

Vyhledávání informací/služeb týkajících se cestování a ubytování: informace o ubytování, informace a služby cestovních kanceláří, vyhledávání informací o dopravě v místě plánovaného pobytu, vyhledávání informací o počasí v místě pobytu atd.

Vyhledávání informací o zdraví: zahrnuje informace o nemocích, způsobech léčení, výživě, životosprávě, prevenci, lécích, zlepšování zdraví atd.

Použití internetu v oblasti zábavy a volného času:

Čtení on-line zpráv, novin a časopisů: sledování internetového zpravodajství, elektronických verzí klasických tištěných novin/časopisů, specializovaných internetových novin/časopisů atd.

Využívání pravidelného zasílání nejnovějších zpráv (RSS): jedná se o využívání technologie, která umožňuje uživateli, který má nainstalovaný specializovaný program (RSS čtečku), aby se přihlásil k odběru novinek ze stránek, které RSS nabízejí. Uživatel se pak dozvídá pravidelně o změnách v obsahu sledovaných stránek. RSS čtečka je standardní součástí většiny webových prohlížečů

Přehrávání/stahování hudby, filmů nebo videa: uživatel poslouchá hudbu z internetu nebo sleduje video z internetu. Přitom nezáleží na tom, zda jde o přehrávání, kdy uživatel přijímá proud dat, která se v jeho počítači průběžně přehrávají, nebo zda se data nejprve všechna stáhnou na jeho počítač (a zde uloží do formy souboru) a teprve pak se přehrávají. Za přehrávání/stahování hudby se pro účely tohoto šetření nepovažuje poslouchání webového rádia. Za přehrávání/stahování filmů se pro účely tohoto šetření nepovažuje sledování webové televize.

Poslouchání rádia na internetu: jedinec poslouchá/sleduje rozhlasové vysílání přímo na internetu. Důležitý rozdíl oproti stahování či přehrávání hudby je v tom, že vysílání má určitý řád a strukturu. Posлуhač nemůže zcela libovolně ovlivnit vysílání.

Sledování TV na internetu: jedinec sleduje televizní vysílání přímo na internetu. Důležitý rozdíl oproti stahování či přehrávání filmů či videa je v tom, že vysílání má určitý řád a strukturu. Divák nemůže zcela libovolně ovlivnit vysílání.

On-line hraní počítačových her: uživatel hraje hru on-line, přímo na internetu, bez jejího stahování do svého počítače. On-line hry může přes internet hrát i větší počet hráčů najednou.

Využití „on-line služeb“ dostupných přes internet:

Internetové bankovníctví: ovládání bankovního účtu prostřednictvím internetu — kontrola zůstatku, podání platebního příkazu apod. *Pozn. nepatří sem GSM banking (kontrola stavu účtu, úhrada plateb apod. přes mobilní telefon).*

Prodej zboží či služeb např. prostřednictvím aukcí: zde jde jak o přímý prodej mezi koncovými uživateli, zprostředkovaný například inzeráty, tak i o prodej zprostředkovaný aukčními službami.

Kontakt (např. konzultace, objednání na vyšetření, atd.) s lékařem prostřednictvím webových stránek: zde jsou myšleny konzultace, objednání na vyšetření, apod., kdy respondent použil webových stránek lékaře či zdravotnického zařízení, nikoliv pouze e-mail.

Nákup přes internet zahrnuje objednání zboží nebo služeb elektronickou cestou přes internet. Samotný akt nákupu přes internet je z hlediska kupujícího tvořen sledem webových stránek, kterými prochází a které umožňují zadání objednávky. Zboží objednané přes tyto sítě nemusí být placeno přes internet, dodání zboží či služeb je možné on-line (po internetu) nebo off-line (poštou nebo osobně). Za nákup přes internet se nepovažuje pouhé rozhodnutí o uskutečnění nákupu na základě informací získaných přes internet a stejně tak nákupy realizované na základě objednávek, které byly uskutečněny prostřednictvím klasického, ručně psaného a odeslaného e-mailu.

Nákup na slevových portálech: je jím myšleno využívání speciálních portálů (Slevovat, Zapakatel, apod.), které nabízejí vybrané zboží a služby se slevou.

Přístup a připojení k internetu prostřednictvím mobilních a přenosných zařízení:

Mobilní zařízení: specifická skupina zařízení poměrně malé velikosti, která se využívají k telefonování, posílání SMS, přehrávání hudby či videí, čtení elektronických knih, apod. Pomocí těchto zařízení lze přistupovat ke službám internetu (viz dále)

Přenosná zařízení: jedná se o skupinu zařízení, kdy jsou mobilní zařízení doplněna o přenosný počítač (notebook, netbook nebo tablet)

Připojení k internetu je způsob zajištění komunikace s celosvětovou sítí Internet, ve smyslu konkrétního způsobu přenosu dat. Konkrétními variantami jsou např. mobilní připojení, ADSL, kabelové připojení, připojení pomocí Wi-Fi, atd.

Přístup ke službám internetu, zkráceně přístup k internetu, je možnost využívat služby Internetu (např. elektronickou poštu, web, apod.) bez ohledu na způsob připojení k Internetu (tedy bez ohledu na to, zda jde o připojení mobilní, ADSL, kabelové, či Wi-Fi).

Použití internetu ve vztahu k veřejné správě:

Vyhledávání informací na webových stránkách úřadů: jedná se o vyhledávání jakýchkoliv informací na webových stránkách úřadů – respondent může hledat kontaktní informace, informace o řešení konkrétního problému, informace o obci/městě, plánech obce/města, zaměstnancích úřadu, poslancích zastupitelstva, úředních hodinách, může hledat vyhlášky, rozhodnutí, oznámení, atd.

Komunikace s úřady prostřednictvím e-mailu: zde jde o to, zda respondent někdy ve sledované době odeslal nějaký svůj požadavek (například dotaz, podání, žádost apod.) orgánu veřejné správy prostřednictvím elektronické pošty či zda formou elektronické pošty něco od orgánu veřejné správy obdržel.

Stáhnutí formuláře z webových stránek úřadu: respondent otevře webovou stránku úřadu a stáhne si z nich formulář, který ručně (nebo i na počítači) vyplní, ručně podepíše a doručí (osobně nebo poštou) úřadu. Formuláře jsou nejčastěji ve formátu PDF. Za stáhnutí formuláře se považuje i to, když respondent vyplní formulář přímo na www stránkách úřadu, následně si vyplněný formulář vytiskne, ručně podepíše a doručí (osobně nebo poštou) úřadu.

Vyplnění a on-line odeslání formuláře (např. formulář pro sčítání lidu, stavební povolení): respondent formulář vyplní přímo na webových stránkách úřadu (správnost vyplnění je většinou kontrolována počítačem) a z webových stránek přímo odešle. Například formulář pro sčítání lidu, stavební povolení, žádost o živnostenské oprávnění, žádost o sociální dávky apod.

Stáhnutí a vyplnění formuláře pro daňové přiznání: respondent si stáhne formulář na webových stránkách úřadu, po vyplnění předá na příslušný finanční úřad.

Podání žádosti o získání sociálních dávek: respondent si stáhne formulář na webových stránkách úřadu, po vyplnění předá na příslušný úřad sociálního zabezpečení.

Stáhnutí formuláře pro žádost o vystavení osobních dokumentů: respondent si stáhne formulář na webových stránkách úřadu, po vyplnění předá příslušnému úřadu.